

A. M. Nykyforov, Candidate of Pedagogical Sciences, sculptor, self-employed, Sumy, Ukraine, novatatar@gmail.com

From the history of Krolevets weaving development

The article is devoted to the issue of arts and crafts education of formation in the territory of Ukraine, which in the XVIII – early XX century was part of the Russian Empire. The author focuses on the history of artistic weaving development in the town of Krolevets, Romny county, which in the period under review was a leading center for the production of artistic textiles in Ukraine as part of the Russian Empire.

The peculiarities of handicraft weaving production development in the XVIII century in Krolevets were revealed. They were characterized by integration of weavers into workshops, family weaving, participation in the manufacture of articles of weavers-men, the sale of weaving products at a local fair.

The period of the rise of Krolevets artistic weaving (XIX – early XX century) was highlighted. It was marked by the highest flourishing of folk art in the field of artistic textiles, when Krolevets products gained popularity and spread throughout the Russian Empire and abroad.

The main groups of weavers are defined depending on the workload in Krolevets weaving: artisans, who wove only in the winter because agriculture was the main occupation; the poorest weavers, who, apart from machine tools, had nothing more and depended on buyers; masters, who, in addition to weaving, had other sources of income.

The factors that contributed to introduction of arts and crafts education in the field of artistic textiles: development of capitalism in the Russian Empire; support for weavers from Zemstvo institutions; work of handicraft store; activities of business-buyers; participation of weavers in fairs and exhibitions at various levels; beginning of collecting and exhibiting woven products; high level of mastery of Krolevets weavers; popularity of original Krolevets weaving products in the country and abroad; opening of the Krolevets Handicraft School with a branch of weaving (1909).

Key words: folk decorative arts, artistic textiles, Krolevets weaving, arts and crafts education.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2020 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4\(98\)-9-20](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4(98)-9-20)

УДК 7.021.5: [37.091.32 : 78] : 303.687

Гумінська Оксана Олексіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна, oksana.guminska.music@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВЕРБАЛЬНІЙ ФОРМІ

У статті розглядається питання моделювання уроку музичного мистецтва, що може бути подано у вербальній формі. Представлено погляд автора щодо моделі уроку музичного мистецтва та її елементів, які включають: тему і цілепокладання; ресурсне забезпечення; структуру уроку; методи, прийоми на різних етапах уроку; очікувані результати. Запропоновані елементи дозволяють вчителю вибудувати власні моделі уроку та представляти їх у вигляді плану, або конспекту, або технологічної карти. Для прикладу наведено розроблені автором зразки плану, конспекту, технологічної карти одного уроку в 3-му класі (тема уроку: «Фрески Софії Київської»).

Ключові слова: урок музичного мистецтва, модель уроку, план, конспект, технологічна карта.

Щоб стати справжнім фахівцем у галузі, необхідно створити в себе в голові велику кількість готових блоків, які дозволять вам приймати рішення швидше і краще...

(Девід Рок. «Мозок. Інструкція із застосування»)

Професійна діяльність учителя розгортається на уроці, у процесі якого вирішується низка освітніх завдань. Відповідно, вчитель обирає програму, підручники та педагогічний інструментарій – методику, технології і вибудовує урок, моделює його, продумуючи цілісність композиції, алгоритм подачі усіх його складових.

Моделювання широко застосовується в різних галузях і є загальнонауковим методом наукового дослідження. Загальне обґрунтування поняття «моделювання» здійснено в працях В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинського, О. Мещанінова, Л. Фрідмана, І. Фролова, В. Штоффа та ін.

У педагогіці висвітлено різні аспекти моделювання: структуризація навчального матеріалу, педагогічного процесу,

його компонентів – прогнозування, планування, управління, діагностики тощо (О. Дахін, Л. Коваль, В. Міхеєв, А. Новиков, І. Подласий, В. Полонський та ін.).

Теоретичним підґрунтям моделювання уроку є праці Ю. Бабанського, М. Данилова, Б. Єсіпова, С. Іванова, І. Лернера, М. Махмутова, В. Онищука, О. Савченко, М. Скаткіна та ін., у музичній галузі – дослідження Е. Абдуліна, Т. Замятіної, Л. Масол, О. Ніколаєвої та ін. Розгляд можливостей моделювання уроку музичного мистецтва на основі універсальної моделі, представлення такої моделі у вербальній формі – у вигляді плану, конспекту, технологічної карти (на вибір учителя) на прикладі конкретного уроку в 3-му класі складає **мету статті.**

Моделювання (від фр. *modeler* – «ліпити», «формувати») – метод дослід-

ження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю) [9, с. 53]. У філософському розумінні моделювання тлумачиться переважно як імітування реальної системи (уявне чи матеріальне) шляхом створення спеціальних аналогів, тобто моделей (І. Фролов, В. Штофф).

Використання педагогічного моделювання дозволяє створити модель предмета пізнання, оцінити зв'язки та відношення між різними факторами впливу на неї та, відповідно, виявити наявні соціально-психолого-педагогічні закономірності [10, с. 8]. А. Новиков називає моделювання однією із стадій проектування педагогічної системи, де модель виступає як образ майбутньої системи. Моделі проєктованих педагогічних систем, як і самі системи, можуть бути на різних рівнях ієрархії: модель уроку, модель особистісної методики педагога, авторська модель школи тощо. Прикладами моделей можуть бути плани і програми дій, статuti організації, кодекси законів, робочі креслення, екзаменаційні вимоги [13, с. 162].

Моделювання уроку, на думку Л. Коваль, є інтегрованим утворенням, яке складається з умінь планувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу; добирати ресурсне забезпечення,

ураховуючи зміст і програмні результати навчання здобувачів початкової освіти; конструювати модель уроку відповідно до мети і його місця в системі занять; аналізувати ефективність реалізації педагогічного задуму [6, с. 104].

У мистецькій освіті Л. Масол розглядає розробку моделі уроку складовою проєктування інтегративних художньо-педагогічних технологій, що відображає важливу частину підготовчої діяльності вчителя щодо уроку мистецтва і служить його головним орієнтиром на практиці [9, с. 53]. Вчена зазначає, що проєктивна модель уроку мистецтва за способом викладу навчально-методичної інформації може виражатися у двох основних формах: вербальна, описова (план, план-спект або сценарій, де висвітлюються основні етапи уроку та контури його перебігу); та візуальна, зображувальна (графічна схема, малюнок, знаково-символічна модель, що пояснює педагогічний задум) [9, с. 53–54].

На підґрунті висновків дослідників (Л. Коваль, Л. Масол), моделювання уроку музичного мистецтва нами розглядається як процес створення моделі уроку відповідно до мети і його місця в системі занять; визначення цілей, очікуваних результатів, ресурсного забезпечення; логічне впорядкування етапів,

технологій, методів у їхньому взаємозв'язку; планування взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

У нашій статті зосереджуємося на моделі уроку музичного мистецтва, що може мати різні варіанти поєднання окремих елементів і презентуватися у вербальній формі – у вигляді плану, або конспекту, або дидактичної карти.

Апріорі вважаємо, що вчитель добре зорієнтований у законодавчій базі, Державних стандартах ЗСО, Типових освітніх/навчальних програмах та навчально-методичній літературі й активно їх використовує в освітній практиці.

Розглянемо модель уроку музичного мистецтва та її структуру, що складається з елементів і їх наповнення (див. таблицю 1). Одразу обумовимо, що дана модель є узагальненою і містить більше елементів, ніж учитель може одночасно використати, застосувати; це зроблено для збільшення варіантів для вибору вчителем – залежно від мети і завдань кожного конкретного уроку, таким чином «створити поле творчих можливостей для вчителя та учнів» (Л. Масол). Тому частини моделі слід сприймати як можливості вибору: або..., або...

Поштовхом до реалізації моделі уроку, розгортання «подій», до навчальної взаємодії є тема уроку, яку краще представляти учням у формі запитання, проблеми.

Таблиця 1. Модель уроку музичного мистецтва

ТЕМА			
Тема – назва	Стисла (відповідає календарному плануванню, називна форма, записується в журнал). Образна (формулюється учням і записується на дошці; представлена у називній чи проблемній формі – питання, подив, протиріччя; фантазія, девіз, – стимулює учнів до пізнання)		
ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ			
Надзавдання (мета). Заради чого вивчаємо саме цю тему, опрацьовуємо цей матеріал?	Прийти до висновку... Підвести до розуміння, що... Зрозуміти, що... Осягнути...		
Завдання (дидактична мета) Чого вчитель може навчити, що розвинути, що виховати?	Навчальні: ознайомити, простежити, розкрити, вивчити, підвести до розуміння, сформулювати уявлення, сформулювати поняття, поглибити знання про...		
	Розвивальні: розвинути здібності, навички...		
	Виховні: виховувати, сприяти усвідомленню учнями важливості...		
Очікувані результати Чого учні мають досягнути в процесі та в кінці уроку?	Учні знатимуть..., закріплять..., навчаться визначати..., називатимуть..., пояснюватимуть..., добиратимуть...	Учні вмітимуть..., набудуть навичок..., продемонструють..., створюватимуть..., імпровізуватимуть..., вграють...	Учні задумуються над..., зможуть проявити..., продемонструють..., переконуються в тому, що..., висловлять власне ставлення до...
Основні поняття	Див. програму, календарно-тематичне планування, підручник		
РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ			
Методичне забезпечення вчителя	Програма, календарно-тематичні плани уроків. Методичні посібники для вчителя. Мистецька література		
Навчальне забезпечення учня	Підручник (навчальний матеріал: поняття, які вивчають, твори, які слухають, пісні та вправи, що виконують, завдання та наочні матеріали, які пропонуються). Зошит з друкованою основою		

Музичний матеріал	Музичні хрестоматії, нотні збірки, музичні інструменти	
Роздатковий матеріал	Елементарні музичні інструменти, картки, партитури, реквізит	
Мультимедійний матеріал	Презентації, аудіо- і відеоматеріали	
Інтернет платформи	GOOGLE CLASSROOM, iLEARN, PADLET, GOOGLE SITES тощо	
СТРУКТУРА УРОКУ		
Дидактична структура	Повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація учіння школярів. Перевірка, оцінка і корекція засвоєних раніше знань, навичок, умінь. Відтворення і корекція опорних знань учнів. Сприймання та осмислення, узагальнення та систематизація учнями нових знань. Підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання	
Методична структура	Вступна частина	Організація класу до роботи, музичне вітання, оголошення теми уроку, мотивація учіння, актуалізація знань
	Основна частина	Розкриття теми уроку: сприймання та інтерпретація музики; сприймання, відтворення, розуміння, засвоєння та оперування новими поняттями і термінами в музично-практичній, творчій та інтегрованій діяльності (хоровий спів, організація рухів під музику, гра на елементарних музичних інструментах, виконання творчих завдань); комунікація через мистецтво
	Заключна частина	Підсумки, узагальнення знань, рефлексія, оцінювання (самооцінювання), оголошення домашнього завдання
Композиція	Дво-, тричастинні варіації, рондо, поліфонічна, сонатна форми	
Драматургія	Вступ або інтродукція (повідомлення теми) – зав'язка (постановка проблеми) – розвиток (виклад теми) – кульмінація (вирішення проблеми) – завершення (висновок)	
	Принципи розгортання драматургії: проблемність, подібність, контрастність, конфліктність (єдність протилежностей), перспектива-ретроспектива, від загального до конкретного, від конкретного до загального	
Належність уроку до певної класифікації (варіанти для вчителя). (Примітка: ці елементи пов'язані зі структурою)		
Тип уроку	Комбінований (змішаний), урок введення в тему, урок розширення і поглиблення теми, урок узагальнення теми	
Жанр уроку	Епічний, ліричний, лірико-епічний, драматичний	
	Музично-педагогічна поема, ода, розповідь, фреска, народне дійство	
	Тематичний, творчий портрет, творча лабораторія (уроки «хорового співу», «інструментального виконавства», «хорового сольфеджіо» тощо), інтегрований	
	Урок-гра, казка, сюрприз, фантазія, подарунок від чарівника; екскурсія, подорож (у часі, у просторі); дослід, дослідження, портрет; турнір, естафета, конкурс, творчий звіт, дуель, вікторина; вистава, концерт, панорама, вернісаж, аукціон; інтерв'ю, діалог, репортаж, прес-конференція, дискусія, телепередача, телеміст; урок мудрості, урок любові; урок, який ведуть учні	
МЕТОДИ, ПРИЙОМИ		
На етапі актуалізації знань	Створення уявної ситуації «присутності в театрі (концертному залі тощо)», «переміщення на машині часу», уявна ситуація присутності на концерті. Метод проблемного викладу (відомо – невідомо – маємо взяти). Звернення до чуттєвого досвіду. Епіграф уроку. Мінітренінг (вокально-інтелектуальне, вокально-рухове повторення понять, термінів). Робота зі схемами, рисунками. Ігрові методи та прийоми «Зайве слово», «Пропущене слово», «Асоціації», «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Зашифруй – розшифруй», «Пошук загального», «Грунування»	
На етапі мотивації учіння	Постановка питань. Для чого ми навчаємося? Чому вивчаємо цю тему? Чому вона важлива саме для тебе? Метод проблемного викладу. Постановка проблемного навчального завдання, створення проблемної ситуації. Створення ситуації успіху. Повідомлення учням практичної, теоретичної чи соціальної значимості вивчаного матеріалу. Зародження дослідження, потреба в перевірці фактів, інтрига; зачитування уривку оповідання і зупинка на найцікавішому місці; нерозгадане завдання, ситуація	
На етапі формування знань (сприймання, осмислення, запам'ятовування, застосування, оперування)	Бесіда, аналіз, дослідження, порівняння, класифікування. Метод проблемного викладу, проблемних ситуацій. Моделювання досліджуваних процесів, дій, понять. Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний методи. «Ментальна карта», «Семантична карта», «Грунування», «Стрічка часу». Виконання завдань підручника, робота зі схемами, рисунками. Інтерактивні методи «Два – чотири – всі разом», «Конструктор», «Снігова куля», «Пресконференція», «Дуель», «Світська розмова»	
На етапі розвитку навичок інтерпретації	Розповідь, бесіда, діалог, диспут, аналіз, дослідження, порівняння, метод аналогії. Проблемне питання, проблемне (творче) завдання. Метод створення художнього контексту, створення пластичних образів під музику, створення композицій	
На етапі розвитку музично-виконавських навичок	Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний методи, показ, інструкція, вказівка, пояснення, вправи. Розспівування, рухові та інструментальні вправи, ігри, самоаналіз. Розучування (з нот, на слух, з графічних партитур) та виконання музичних творів. Робота над текстом (читання слів у ритмі пісні, пояснення незрозумілих слів). Виконавська інтерпретація музичних творів, створення художнього образу, робота над виконавським розвитком: робота над характером виконання, динамікою, штрихами, драматургічним планом пісні, створення супроводу (інструментального, ритмопластичного, танцювального), інсценізація, театралізація	
На етапі розвитку творчих навичок	Варіативне відтворення дій. Проблемне (творче) завдання. Проектні методи. Мелодична, графічна, пластична, ритмічна, темброва, комплексна імпровізація. Метод моделювання художньо-творчого процесу	
На етапі розвитку навичок взаємодії, комунікації через мистецтво	Діалог, дискусія (обмін думками), взаємонавчання, співпраця в парах, групах, інтерактивні методи, комунікативні ігри та вправи, робота над проектами, колективне музикування, колективні творчі справи	
На етапі розвитку навичок узагальнення, синтезу	«Сінквейн (сенкан)», мікрофон, незакінчені речення, «П'ять пальців», «Кубик Блума», ведення портфоліо	
На етапі розвитку навичок рефлексії, самооцінювання	«Мікрофон», «Незакінчені речення», «Лист побажань», «Кольоріс», обговорення у загальному колі, робота з аркушами само/взаємооцінки, обмін думками, малюнок – образна інтерпретація, вираз емоцій через міміку, жести, самооцінювання смайликами, кубиками Лего, шкалою, ведення портфоліо тощо	

Цілепокладання – процес визначення результату, орієнтирів, «бажаного майбутнього», який виражається через визначення та формулювання мети, завдань, очікуваних результатів.

Мета (надзавдання) пронизує всі етапи уроку і веде педагога й учнів до особистісного, соціально значущого результату, є основою композиції уроку. Надзавдання уроку забезпечує особистісний розвиток учня, спонукає його до дії, до роздумів над почутим, до творчості, самостійного поглибленого вивчення матеріалу уроку [8, с. 26].

Завдання уроку пропонуємо формулювати на основі дидактичних положень про мету уроку. **Дидактична мета** уроку – це запрограмований результат, що має бути досягнутий учителем та учнями наприкінці уроку, це складна (триєдина) складова генеральної мети (мети Стандарту, програми), що містить у собі пізнавальний, розвивальний та виховний аспекти [7, с. 10].

Відповідно, **навчальні завдання** орієнтують на розширення музично-естетичного досвіду; пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва; формування умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво; засвоєння учнями знань про зв'язки музики з життям, уявлень і понять про образи, засоби виразності, стилі, жанри музичного мистецтва, його творців та виконавців, особливості взаємозв'язку з іншими мистецтвами. Слід зважати на **основні поняття для засвоєння учнів** (учитель бере їх із програми, календарно-тематичного планування чи підручника).

Розвиваючі завдання пов'язані із збагаченням емоційно-почуттєвої сфери, художньо-образного мислення, уяви та інтуїції; розвитком музичних, творчих і загальних здібностей, виконавських навичок та якостей творчої особистості.

Виховні завдання передбачають: виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва; світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій; виховання музичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами музики та ін.

Формулювання **очікуваних результатів** учителем є обов'язковою процедурою, що дозволить їх конкретизувати для вчителя, учнів, відвідувачів уроку.

У підготовці та проведенні уроку вчителю допомагає **ресурсне забезпечення**: навчально-методичне, музичний, роздатковий чи мультимедійний матеріали, а також інтернет-платформи (GOOGLE, CLASSROOM, ILEARN, PADLET, GOOGLE SITES тощо).

Структура уроку – це його композиційна будова у взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх елементів, послідовність і кількість яких визначається навчальною метою уроку, віковими особливостями дітей, специфікою предмета та забезпечує цілеспрямованість і завершеність уроку. У дидактичній структурі уроку Н. Мойсеюк визначає наступні етапи: 1) повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація учіння школярів; 2) перевірка, оцінка і корекція засвоєних раніше знань, навичок, умінь; 3) відтворення і корекція опорних знань учнів; 4) сприймання та осмислення, узагальнення та систематизація учнями нових знань; 5) підсумки уроку, повідомлення домашнього завдання [11, с. 281].

Внутрішнє структурування – **методичну структуру**, що залежить від компонентів змісту мистецької освіти (сприймання – аналіз-інтерпретація – практична діяльність – творчість) і видів музичної діяльності, – складають незмінні частини уроку: вступна, основна та заключна. Основна частина є процесом розкриття теми уроку в різних видах музичної діяльності учнів, що можуть бути використані в різній послідовності та в різних поєднаннях, використовуючи при цьому можливості інтеграції видів мистецької діяльності: танцювальні рухи під музику, пластичне інтонування, інсценізація, театралізація, гра, живописні та літературні творчі завдання тощо.

Щодо **типів уроку** – розглядаємо різні класифікації. Урок музичного мистецтва найчастіше розгортається як **комбінований (змішаний)**, що вирішує низку навчально-виховних завдань, через що його елементи можуть бути скомбіновані в будь-якій послідовності. У мистецькій педагогіці відомі **уроки**

введення в тему, розширення і поглиблення теми; узагальнення теми (Е. Абдуллін, О. Ростовський, Л. Масол). Кожен із цих типів може бути представлений досить своєрідно і за акцентами на тому чи іншому виді музичної діяльності, і за об'ємом матеріалу, безпосередньо зверненого до теми уроку [2, с. 160].

У сучасній музичній освіті урок все частіше розглядається як «музично-педагогічний витвір» вчителя, його результат як педагога і музиканта. Тому з'явилась потреба визначити **жанр уроку, його композицію та драматургію** (Е. Абдуллін, О. Ніколаєва, Б. Рачина, С. Старобинський, Л. Масол, Т. Замятіна та ін.). На нашу думку, композиційну будову уроку визначають зовнішні ознаки – жанр уроку, а внутрішні взаємозв'язки – драматургія.

Поняття **«жанр уроку»** стосовно уроку музичного мистецтва є вираженням в узагальненій формі змісту, композиції уроку, образно-емоційної сфери і сукупності музично-педагогічних засобів. Е. Абдуллін вважає, що орієнтиром жанру уроку можуть стати характеристики основних родів мистецтва (епічний, ліричний, лірико-епічний, драматичний), адаптовані до уроку. Епічні твори – надають темі розповідного характеру; ліричні – розкриють внутрішнє, особистісне ставлення до теми; поетичні – поєднують розповідність розкриття теми з яскравим вираженням особистісного ставлення до неї; драматичні – протиставлять різні позиції щодо даної теми, різні точки зору і діалогічні форми їх обговорення. Одна й та ж тема уроку може отримувати різне жанрове втілення, і це будуть принципово різні ракурси рішення і в змістовно-смісловому аспекті, і в його драматургічному розгортанні, в емоційному тонусі [1, с. 168–169]. Л. Масол пропонує наступні жанри: урок-гру, урок-екскурсію, урок-подорож, урок-казку, урок-дослід, урок-турнір, урок-виставу, урок-естафету, урок-панораму, урок-діалог, урок-концерт, урок-вернісаж [9, с. 56].

Жанр уроку знаходить своє вираження в **композиції** – способі втілення теми, ідеї уроку і його жанру у вигляді змістовно-структурної цілісності. Композиційно уроки музичного мистецтва можуть вибудовуватися в різних фор-

мах. Двочастинні композиції припускають розкриття теми уроку в двох контрастних ракурсах-«поглядах» на одну і ту ж тему, що відображають її різні грані і водночас взаємодоповнюють один одного. Тричастинні композиції припускають розкриття теми у двох контрастних ракурсах із подальшим поверненням до початкової теми на новому рівні. Так два погляди на одну й ту ж тему, взаємодіючи, призводять до нового результату [1, с. 169]. Тричастинна репрізна композиція сприяє закріпленню основної ідеї уроку на новому, вищому рівні (динамічна репріза). Урок-варіація на тему програми може стати основою для творчого засвоєння теми, здійснення різних підходів до її розкриття, до вирішення проблеми, поставленої перед дітьми [16, с. 22–23]. Л. Масол радить скористатись ідеями музичних форм Н. Гродзенської щодо уроків мистецтва. Так, форма варіацій буде поступово висвітлювати тему в образах різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, театального, екранного; поліфонічна форма буде розробляти тему уроку на матеріалі двох або більше відносно самостійних видів мистецтва і «діалогу» між ними); сонатна форма буде спочатку «експонувати» навчальний матеріал (основні теми – головна і побічна – демонструються автономно в домінуючих видах мистецтва – музичному та образотворчому, можна додати ще сполучну та заключну на матеріалі театру й кіно), потім цей матеріал «розробляється» (міжвидові порівняння, зіставлення, протиставлення, аналогії, взаємопроникнення тощо), нарешті в кінці уроку, коли весь матеріал повторюється та узагальнюється (інтегрується), настає репріза і кода (висновок) [9, с. 58].

Композицію уроку музичного мистецтва можна трактувати як схему або конструкцію, а драматургію уроку – процес її розгортання, вид художньо-педагогічної творчості, зорієнтований на динамічне втілення розробленої музично-педагогічної концепції стосовно до певних конкретних умов її реалізації.

У **художньо-педагогічній драматургії** Л. Масол простежує спільність педагогіки з театром: взаємодія компонентів педагогічного «дійства» (наскрізний розвиток) для досягнення цілі

уроку (надзадачі), характеристика почуттів учасників, поєднання акторської та режисерської майстерності, управління емоційними станами, володіння професійною технікою, мистецтво перевтілення. Драматургія передбачає організацію художньо-пізнавальної діяльності за такими умовно визначеними «драматургічними кроками»: вступ або інтродукція (повідомлення теми) – зав'язка (постановка проблеми) – розвиток (виклад теми) – кульмінація (вирішення проблеми) – завершення (висновок) [9, с. 57].

Методи, прийоми навчання в педагогіці мають різні класифікації. Нами згруповано їх відповідно до етапів та завдань уроку, а вчитель може обирати доцільніші з них.

За допомогою такої моделі вчитель може скласти свій урок і представити його у вигляді *плану*, або *конспекту*, або *технологічної карти* (на свій розсуд). **Для прикладу** представляємо план, конспект і технологічну картку до одного уроку музичного мистецтва у 3-му класі (*за підручником І. Стеценко, Г. Остапенко*).

ПЛАН УРОКУ

План уроку музичного мистецтва використовується як перед-етап до написання конспекту уроку. Це «ескіз» моделі уроку, в якому продумано цілепокладання, тип (жанр) уроку, визначено структуру, взаємозв'язки, навчальний матеріал.

Тема уроку: *Фрески Софії Київської.*

Тип (жанр) уроку: комбінований урок, урок-подорож.

Мета (надзавдання): підвести до розуміння, що фрески Софії Київської можуть розповісти нам, сучасним людям, про музику, музикантів (скоморохів), музичні інструменти Київської Русі, надихнути на власну музичну, акторську, танцювальну творчість.

Ресурсне забезпечення: підручник «Мистецтво» для 3 класу І. Стеценко, Г. Остапенко, репродукції (презентація); музичні файли (В. Кікта. Концертна симфонія для арфи з оркестром «Фрески Софії Київської», «Скоморохи». Пісня «Барви рідної землі» О. Вратарьова, О. Злотника); наочність із ритмічними рисунками, партитурою, зображеннями сопілки, тарілок, гудка, гуслів; музичні

інструменти (бубни, бубонці, трикутники, дзвіночки); ковпак «скомороха»; мультимедійна техніка.

Хід уроку

Вступна частина

1. Організаційний момент. Вхід учнів до класу під «Орнамент» В. Кікти. Музичне вітання «Добрий день, вітаю Вас!»

2. Оголошення теми «Фрески Софії Київської». Актуалізація знань про Софійський собор у Києві. Мотивація вивчення історії України, збереження культурної спадщини.

Основна частина

3. Визначення поняття «фреска» (гра «Конструктор»). Бесіда про фрески Софії Київської.

4. Слухання 8-ї частини концертної симфонії для арфи з оркестром «Фрески Софії Київської» В.Кікти. Рухи-імітації гри на музичних інструментах.

5. Розучування ритмічної вправи «Скоморохи».

6. Інструментально-танцювальна композиція «Скоморохи» (гра на бубнах і бубонцях, танцювальна імпровізація у парах).

7. Розучування пісні «Барви рідної землі». О. Вратарьова, О. Злотника.

Заклучна частина

8. Підсумки. Рефлексія.

9. Оцінювання.

10. Оголошення домашнього завдання. Вихід з класу під «Орнамент» В. Кікти.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Конспект уроку музичного мистецтва – розгорнута вербальна форма моделі уроку з деталізацією навчально-методичної інформації. У методичній літературі він зустрічається з назвами «план-конспект», «сценарій», «методична розробка» уроку. Нам імпонує його образне порівняння з лібрето в сценічних творах мистецтва, в яких дійовими особами є Учитель, Діти і Музика. Оскільки в такому «лібрето» прописується навчальний, музичний матеріал, лінія розвитку змісту й діяльності вчителя та учнів, конспект перетворюється на музично-педагогічну партитуру, яка має вербальну, музичну, художню складові [3, с. 170].

Тема уроку: *Фрески Софії Київської.*

Тип (жанр) уроку: комбінований урок, урок-подорож.

Надзавдання (мета): підвести до розуміння, що фрески Софії Київської можуть розповісти нам, сучасним людям, про музику, музикантів (скоморохів), музичні інструменти Київської Русі, надихнути на власну музичну, акторську, танцювальну творчість.

Завдання (дидактична мета):

навчальні: ознайомити з поняттями «фреска», «світський живопис», «релігійний живопис», «скоморохи», з концертною симфонією В. Кітки «Фрески Софії Київської»; показати, як музика та живопис створюють образи-картини минулого (розкрити зв'язок музики й живопису); простежити за розвитком образів у 8-й частині концертної симфонії В. Кітки, сформулювати уявлення про музичне життя в часи Київської Русі (музиканти, музичні інструменти, призначення музики), поглибити знання про тривалості звуків, музичні інструменти;

розвиваючі: розвивати образне мислення, уяву, музичні й творчі здібності учнів, навички активного, осмисленого сприймання музики, навички аналізу та інтерпретації музичного та живописного твору, розвивати вокально-хорові навички; спонукати учнів до творчої діяльності;

виховні: виховувати любов до прекрасного, зацікавленість мистецтвом, усвідомити важливість збереження мистецької спадщини, дати відчуття себе частиною іншої епохи.

Ресурсне забезпечення: підручник «Мистецтво» для 3 класу І. Стеценко, Г. Остапенко; репродукції (презентація); музичні файли (В. Кітка. Концертна симфонія для арфи с оркестром «Фрески Софії Київської», «Скоморохи». Пісня «Барви рідної землі» О. Вратарьова, О. Злотника); наочність з ритмічними рисунками, партитурою, зображення спілки, тарілок, гудка, гуслів; музичні інструменти (бубни, бубонці, трикутники, дзвіночки); ковпак «скомороха»;

Учитель

Доб - рий день, ві - та - ю Вас, по - до - рож че - ка - є нас!

Учні

Доб - рий день, го - то - вий клас, від - крит - тів при - йшов вже час!

Приклад 1. Музичне вітання

картки зі словами-підказками (штукатурка, настінний, фарба, водяна, волога, живопис); мультимедійна техніка.

Хід уроку ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент. Вхід учнів до класу під «Орнамент» В. Кітки. Музичне вітання «Добрий день, вітаю Вас» (приклад 1).

2. Оголошення теми («Фрески Софії Київської»). **Актуалізація знань** про Софійський собор у Києві. Мотивація вивчення історії України, збереження культурної спадщини.

Вчитель. Сьогодні ми вирушаємо в мистецьку подорож до Києва, а точніше – у самий центр нашої столиці, де стоїть величний собор. Подивіться на ілюстрацію. Можливо, ви знаєте, як називається цей собор? (Вчитель демонструє сучасне зображення Собору Святої Софії. Учні роблять припущення).

Вчитель. Собор Святої Софії, або Софії Київської, може багато цікавого розповісти сучасним людям... Спробуймо в уяві перенестися у XI ст. Тисячу років тому, у центрі Києва князь Ярослав Мудрий закінчив будівництво цього собору. Тоді Собор мав такий вигляд (вчитель демонструє зображення Собору Святої Софії XI ст.). Його стіни були щедро прикрашені різними зображеннями – релігійними та світськими. Вони розповідають нам, у що вірили і як жили люди в ті далекі часи. Як ви думаєте, чи збереглися ці зображення?

Учні. Так, ні.

Вчитель. Справді: і збереглися, і не збереглися, на жаль. Сьогодні ми розглянемо те, що вціліло, – фрески. Така сьогодні тема нашого уроку: «Фрески Софії Київської». (Записує тему уроку на дошці). Про що можуть розповісти фрески Софії Київської нам, сучасним людям? Спробуймо дізнатися сьогодні.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

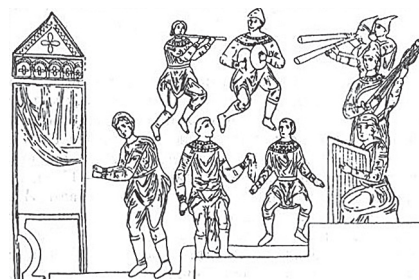
3. Визначення поняття «фреска» (гра

Іл. 1. Розташування фрески на стіні собору

Іл. 2. Фреска «Скоморохи»

Іл. 3. Прорисовування фрески

«Конструктор»). **Бесіда** про фрески Софії Київської.

Вчитель. Що таке фреска? Спробуймо дати визначення, використовуючи слова-підказки. (Вчитель роздає картки зі словами-підказками: штукатурка, настінний, фарба, водяна, волога, живопис). Спробуйте спочатку поєднати ці слова в пари.

Учні (відповідають на запитання). Живопис який? (настінний). Фарба яка? (водяна). Штукатурка яка? (волога).

Вчитель. Отже, фреска – це...

Учні. Настінний живопис.

Вчитель. У якому зображенні використовувалися...

Учні. Водяними фарбами по вологій шпакатурці.

Вчитель. І такого живопису – фресок – дуже багато в Соборі Святої Софії Київської. У першу чергу збереглися церковні зображення. Але художники тих далеких часів зобразили нам і нецерковне, світське життя. Спробуймо зрозуміти, про що вони хотіли нам розказати? Кого вони зобразили? Які дії відбуваються? (*Демонструє фрески «Скоморохи» на ілюстраціях 1–3*).

Учні. Зображені люди, які тримають музичні інструменти. Вони грають...

Вчитель. Які це інструменти? (*Демонструє ілюстрації 4–7*). Сопілки, тарілки, гудок, гуслі.

Вчитель. Що ще роблять люди?

Учні. Танцюють.

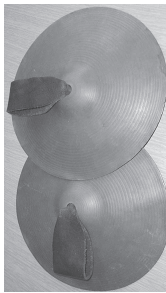
Вчитель. Так, танцюють, а можливо, розігрують виставу. Отже, ця фреска розповіла нам про групу людей – акторів, музикантів, танцівників, які жили в часи Київської Русі. А як їх називали? Спробуйте відгадати, використовуючи матеріал параграфу підручника «Мистецтво» на с. 10.

Учні. Їх називали скоморохами.

Вчитель. А ким ще були скоморохи? Не тільки акторами, музикантами, танцюристами? Знайдіть у підручнику.

Іл. 4. Сопілка

Іл. 5. Тарілки

Іл. 6. Гудок

Іл. 7. Гуслі

Учні. Співаками, акробатами, фокусниками, дресирувальниками, жонглерами.

Вчитель. Так, скоморохи були майстрами «на всі руки», володіли багатьма мистецтвами. Їх дуже любили високоповажні князі й прості люди. Як ви думаєте, чому?

Учні. Вони веселили, розважали, радували...

Вчитель. Так, звичайно, сьогодні нас розважають актори, музиканти, артисти цирку. А колись – скоморохи. Мабуть, тому їх зобразили, зберегли на віки на стінах Софії Київської? І ми у першу чергу звернулись до цієї фрески, тому що скоморохи поєднували багато мистецьких професій.

4. Слухання 8-ї частини концертної симфонії для арфи з оркестром «Фрески Софії Київської» В. Кітки. **Імітація гри на музичних інструментах.**

Вчитель. Сучасний композитор Валерій Кітка народився в українському селищі на Донеччині, музичну освіту здобув у Москві. Вже перше знайомство у дитячому віці з Софійським собором, його фресками і мозаїками справило на нього величезне враження і, коли вже став відомим композитором, він часто відвідував Київ та його святі місця, старовинні споруди. Це його захоплення народило музичний твір – концертну симфонію «Фрески Софії Київської». Виконує цей твір арфа і симфонічний оркестр. Розгляньте зображення арфи в підручнику на с. 11. В. Кітка, як і ми, розглядав фрески, уявляв, яка музика могла колись звучати... Послухайте, як скоморохи «ожили» в музиці композитора.

Завдання до слухання музики. Уявляючи себе скоморохами, покажіть рухами: гру на сопілках (перша група учнів), тарілках (друга група), гудку (третья група), гусях (четверта група), образні рухи танцюючих скоморохів (окремі учні). Якщо ж музика не буде відповідати образу скоморохів, – ви повинні «завмерти». (*Під час слухання вчитель викладає на дошці форму музичного твору – іл. 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5*).

Вчитель. Які гарні скоморохи до нас сьогодні завітали! Музиканти, танцівники! Чи відчули ви в музиці характер скоморохів? Яким він був?

Учні. Відчули, – веселий характер!

Вчитель. Так, веселий, бо скоморо-

хи розважали князів та простий народ. Скажіть, а які інструменти використав композитор, що наблизили нас до звучання інструментів скоморохів? (*Вчитель показує зображення пар інструментів: сопілка – флейта, тарілки, гудок – скрипка, гуслі – арфа на іл. 9–12*).

Учні. Сопілки – флейти, тарілки – тарілки, гудок – скрипка, гуслі – арфа...

Вчитель. Скажіть, а чи постійно музика, яку ми слухали, зображала скоморохів?

Учні. Ні, була музика й іншого характеру.

Вчитель. На дошці вам були запропоновані підказки – зображення інших фресок Софії Київської. Які частини мали інший характер?

Учні. Друга і четверта.

Вчитель. А про кого могла розповісти музика такого величного характеру?

Учні. Про святих, про князів.

Вчитель. У другій частині здавалося, що грають церковні дзвони, музика нагадує службу. Тому ми можемо переглянути інші фрески – релігійні. Ось погляньте на фреску із зображенням Архангела Михаїла.

У четвертій частині музика також не належить скоморохам. Подивіться на цю фреску: здається, що завдяки музиці з'являється князь Ярослав Мудрий із сім'єю. На жаль, зображення самого князя не збереглося. А якою ж була музика?

Учні. Повільна, стримана, мудра, велична, піднесена...

Вчитель. Який інструмент грає таку музику?

Учні. Арфа.

Вчитель. Арфа за звучанням схожа на гуслі. А в часи Київської Русі гуслярі були основними оповідачами усіх подій, неквапливо вели свою мудру пісню-історію... Зверніть увагу на зображення гусляра на фресці.

5. Робота над ритмічною вправою «Скоморохи».

Вчитель. Зараз ми станемо скоморохами-музикантами. Але спочатку потрібно потренуватись. Прочитаймо ритмічну послідовність складами. Пригадаймо: ми використовуємо склади ТА, ТІ (*показати ручні знаки*), а сьогодні будемо використовувати ще й новий склад ТА-А (*показати ручний знак*), який є у два рази довшим за ТА, подивіться

1

2

3

4

5

Іл. 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5. Форма музичного твору

на ритміків у підручнику. Так ритміки нам допомагають читати ритмічну вправу «Скоморохи» (приклад 2).

Завдання 1. Прочитати ритмічну вправу складами та ручними знаками (повторити 4 рази, прийти до загальної злагодженості).

Завдання 2. Прочитати ритмічну вправу складами з плесканням (повторити 4 рази, прийти до загальної злагодженості).

Завдання 3. Прочитати ритмічну вправу складами зі звучними жестами: ТІТІ – клацання пальцями, та – плескання, ТА-А – шльопання по стегнах (прийти до загальної злагодженості).

Завдання 4. Запропонувати власний варіант виконання ритмічної вправи звучними жестами.

Завдання 5. Запропонувати текст до ритмічної вправи, який би починався словами: «Скоморох весело...». Наприклад: «Скоморох весело в бубон б'є», «Скоморох весело бубонить» тощо (приклад 3).

Завдання 6. Прочитати власний варіант тексту в ритмі зі звучними жестами.

Завдання 7. Зімпривізувати вокально мелодію на власний варіант тексту.

6. Інструментально-танцювальна композиція «Скоморохи» (гра на бубнах і бубонцях, танцювальна імпровізація в парах).

Вчитель. Ну що, скоморохи мої, погралися ритмом? А нумо перенесемо цей ритм на мову музичних інструментів – бубнів та трикутників (бубонців) (приклад 4).

Завдання 1. Виконати ритмічну послідовність на бубнах і трикутниках (повторити 4 рази прийти до загальної злагодженості). (Учитель може дублювати ритм у сопілковому награші).

Завдання 2. А тепер створимо інструментально-танцювальну композицію

«Скоморохи»: «музиканти-скоморохи» грають на бубнах та трикутниках, двоє «скоморохів» танцюють власний танець (пари змінюються).

Вчитель. Ой скоморохи, потішили ви мене сьогодні! А які майстерні: і читали ритм, і озвучували тілом, і співали, і грали, і танцювали! І образ створили – тобто й акторами були! Ось так ожили сьогодні скоморохи з фресок Софії Київської!

7. Розучування пісні «Барви рідної землі». О. Вратарьова, О. Злотника.

Вчитель. Давньокиївські художники зобразили для нас на стінах Софії

Київської скоморохів, князів, святих. А що ви розповіли б власними малюнками про сучасне життя, про рідну країну? **Учні.** Природу, гори, ріки, споруди.

Вчитель. Послухайте пісню, визначте, про яких художників йде мова, і що вони малювали. (Учитель виконує пісню).

Учні. Художники – це ми, діти. Малювали, а точніше, розмальовували рідну землю.

Вчитель. Так, «рідну землю у веселі кольори». Тому пісня називається «Барви рідної землі». Вірш написав поет Олександр Вратарьов, а музику – композитор Олександр Злотник.

Робота над текстом.

Вчитель. Попрацюймо над текстом пісні. Прочитаймо текст першого куплету в ритмі, можна підтримати ритм плесканням у долоні. (Учні виконують). А зараз чітко промовимо слова приспіву. Далі – чітко промовимо другий куплет.

Аналіз мелодії.

Вчитель. Проаналізуймо мелодію. Я її вам заспіваю акапельно, а ви зверніть увагу, скільки в мелодії куплету є частин-фраз? (Учитель співає мелодію першого куплету і показує рукою фрази-частини).

Учні. Вісім...

Вчитель. Нагадаю, що нам обов'язково потрібно знати, скільки фраз у мелодії. Тому що саме між фразами ми беремо дихання. А у співі – дихання дуже важливе! А тепер визначимо, які фрази повторюються, які подібні, які не схожі. (Учитель співає перший куплет, учні слідкують за рукою, яка показує рух мелодії, або слідкують за графікою нотного тексту в підручнику).

Учні. 1 і 5, 2 і 6 – однакові, 3 і 7 – схожі, 4 і 8 – не схожі.

Вчитель. Чим не схожі 4-та і 8-ма фрази?

Учні. У 4-й фразі мелодія рухається донизу, а у 8-й – вгору.

Іл. 9. Сопілка, флейта

Іл. 10. Тарілки

Іл. 11. Гудок, скрипка

Іл. 12. Гусли, арфа

			
			
			
ТІ ТІ ТА	ТА ТІ ТІ	ТА ТА	ТА-А

Приклад 2. Ритмічна вправа «Скоморохи»

			
Скоморох	весело	в бубон	б'є

Приклад 3. Зразок ритмізації тексту

Приклад 4. Оркестрова партитура ритмічної вправи

Вчитель. Так. Нам це дуже важливо усвідомлювати, тобто розуміти те, що ми сприймаємо на слух.

Розучування мелодії.

Вчитель. А зараз ми будемо вивчати мелодію. Для цього ви уважно слухайте кожну фразу, а лише потім – повторюйте її. Допоможе нам рука, яка буде показувати рух мелодії. (Учитель співає кожну фразу окремо, показує рукою рух мелодії, учні повторюють на ним. У процесі розучування мелодії фрази з'єднуються, звертається увага на чистоту відтворення мелодії, плавність виконання. Виконується 1 куплет і приспів: акапельно з показом рукою руху мелодії, під фортепіанний супровід з диригуванням).

Вчитель. Ми вивчили перший куплет та приспів пісні «Барви рідної землі», «розмалювали рідну землю». І не лише кольорами, а й ритмами, мелодіями... Ми продовжуємо славні традиції митців минулого!

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

8. Підсумки. Рефлексія.

Вчитель. Наша мистецька екскурсія до Києва закінчується. Про що розповіли фрески Софії Київської нам, сучасним людям?

Учні. Фрески Софії Київської розповіли нам про музику, музикантів (скоморохів), музичні інструменти Київської Русі.

Вчитель. А що ми запам'ятали? Зараз ми пограємо у гру «Так чи ні» (великий палець догори чи вниз). Де ж це мій чарівний ковпак скомороха? (Вчитель бере головний убір скомороха і витягує з нього картки з реченнями. Правильні відповіді прикріплює на дошку).

Вчитель. 1. Фрески – настінний живопис, зображення створюється водяними фарбами на вологій стіні (так). 2. На фресках Софії Київської зображено лише церковне життя (ні). 3. Фрески Софії Київської розповіли нам сьогодні про козаків (ні). 3. Фрески Софії Київської розповіли нам про скоморохів (так). 4. Скоморохи – це стародавні актори, музиканти, танцівники, акробати, дресирувальники (так). 5. Історія зберегла для нас усі фрески на стінах Софії Київської (ні). 6. Ми повинні берегти мистецтво, воно розкаже нашим нащадкам про наше життя, про нашу творчість (так). 7. Чи можуть скоморохи бути для вас зразком для наслідування? (Так).

Вчитель. Які таланти скоморохів вам найбільше до душі? Що найбільше вдалося сьогодні на уроці? Давайте напишемо відповіді на ці питання на листочках і покладемо в чарівний ковпак скомороха – нехай множаться наші таланти і можливості! (Вчитель збирає відповіді, озвучує, коментує, підбадьо-

рює). Мені дуже приємно, що Собор Софії Київської та його фрески надихнули нас на музичну, акторську, танцювальну творчість.

9. Оцінювання.

Вчитель. Сьогодні ваші образи та таланти заслуговують гарних оцінок. (Виставляє оцінки, аргументує).

10. Оголошення домашнього завдання: дізнайтеся, які ще твори мистецтва можуть розповісти про давні часи.

Вихід з класу під «Орнамент» В. Кікти.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА

Технологічна карта дає можливість оцінити потенційну ефективність обраних змісту, методів, засобів і видів діяльності на кожному етапі уроку і може мати різний вигляд – її стовбці та їх наповнення можуть різнитися. Так, окрім етапів, їхнього змісту та завдань, нами описано і методи, прийоми, діяльність вчителя та учнів, що вважаємо корисним для майбутнього чи молодого вчителя, який вправлятиметься вибудовувати урок. Наведений нижче зразок (таблиця 2) не претендує на обов'язкове наслідування.

Висновок. Вміння моделювати власний ефективний урок музичного мистецтва є важливим показником професійної компетентності вчителя. Робота з моделювання уроку музичного мистецтва потребує від нього загальних і спеціальних знань (педагогіки, психології, вікової і педагогічної психології, педагогіки мистецтва та ін.), обізнаності у законодавчих документах, Державному стандарті ЗСО, програмах та їх навчально-методичному забезпеченні та ін. Проте сьогодні, щоб «іти в ногу з часом» і задовольняти цікавість сучасних учнів, а також бути готовим до нових викликів, зокрема навчання в дистанційному режимі, слід уміти організувати свою роботу на всіх етапах – підготовки до уроку, його проведення і оцінювання власної діяльності. У цьому вчителю, сподіваємося, стане у пригоді вербальна модель уроку музичного мистецтва та приклади її реалізації у вигляді плану, конспекту, технологічної карти, з яких можна обрати будь-який елемент для підготовки уроку.

Подальших розробок, вважаємо, потребує питання моделювання уроку музичного мистецтва у візуальній формі.

Таблиця 2. Технологічна карта уроку

ПІБ учителя музичного мистецтва	Гумінська Оксана Олексіївна		
Клас, № уроку	3 клас, урок № 4		
Тема уроку	«Фрески Софії Київської»		
Тип (жанр) уроку	Комбінований, урок-подорож		
Мета (надзавдання)	Підвести до розуміння, що фрески Софії Київської можуть розповісти нам, сучасним людям, про музику, музикантів (скоморохів), музичні інструменти Київської Русі, надихнути на власну музичну, акторську, танцювальну творчість		
Завдання (дидактична мета)	навчальні	розвиваючі	виховні
	ознайомити з поняттями «фреска», «світський живопис», «релігійний живопис», «скоморихи», з концертною симфонією В. Кікти «Фрески Софії Київської»; показати, як музика та живопис створюють образи-картини минулого (розкрити зв'язок музики і живопису); простежити за розвитком образів у 8-й частині концертної симфонії, сформувати уявлення про музичне життя в часи Київської Русі, (музиканти, музичні інструменти, призначення музики), поглибити знання про тривалості звуків, музичні інструменти (арфа)	розвивати образне мислення, яву, музичні і творчі здібності учнів, навички активного, осмисленого сприймання музики, навички аналізу та інтерпретації музичного та живописного твору, розвивати вокально-хорові навички; спонукати учнів до творчої діяльності	виховувати любов до прекрасного, зацікавленість мистецтвом, усвідомити важливість збереження мистецької спадщини, дати відчуття себе частиною іншої епохи
Очікувані результати	Учні пригадають Собор Софії Київської, знатимуть визначення понять «фрески», «скоморихи», навчаться розрізняти релігійний і світський живопис, набудуть навичок аналізу музичного твору, називатимуть музичні інструменти (свиріль, тарілки, гудок, гуслі), закріплять поняття тривалості звуків, їхні назви складами «та-а», «та», «ті»	Учні набудуть навичок створення пластичного образу на прикладі «Скоморохів» В. Кікти; вмітимуть читати, грати ритмічну вправу за партитуру; вигадуватимуть власне подання звучних жестів, створюватимуть текст для вправи, інструментально-пластичний образ скоморохів; вивчать, виконають перший куплет і приспів пісні «Барви рідної землі»	Учні зможуть проявити себе у виконавській та творчій взаємодії, поміркують над важливістю збереження творів мистецтва, переконуються в тому, що старовинне мистецтво може надихнути на власну музичну, акторську, танцювальну творчість
Основні поняття і терміни, які будуть введені (або закріплені)	Фреска, релігійний і світський живопис, собор Святої Софії Київської (Софійський собор у Києві), скоморохи		
Ресурсне забезпечення	Підручник «Мистецтво» для 3 класу авторів І. Стеценко, Г. Остапенко, репродукції (презентація); музичні файли (В. Кікта. Концертна симфонія для арфи с оркестром «Фрески Софії Київської», «Скоморохи». Пісня «Барви рідної землі» О. Вратарьова, О. Злотника); наочність з ритмічними рисунками, партитурою, зображення сопілки, тарілок, гудка, гуслі; музичні інструменти (бубни, бубонці, трикутники, дзвіночки); ковпак «скомориха»; картки зі словами-підказками (штукатурка, настінний, фарба, водяна, волога, живопис); мультимедійна техніка		

ХІД УРОКУ

Етап уроку	Зміст етапу	Завдання етапу	Методи і прийоми	Діяльність учителя	Діяльність учня
ВСТУПНА ЧАСТИНА	1. Організаційний момент. Вхід учнів до класу під «Орнамент» В. Кікти. Музичне вітання «Добрий день, вітаю Вас»	Налаштувати увагу, стимулювати позитивний емоційний настрій	Вхід до класу під музику, що налаштує на зміст уроку; вітання як ритуал	Учитель очікує, поки всі учні зайдуть до класу і стануть біля своїх парт; починає музичне вітання, учні продовжують	Учні заходять до класу під музику; слухають початок музичного вітання, продовжують його виконання
	2. Оголошення теми «Фрески Софії Київської». Актуалізація знань про Софійський собор у Києві. Мотивація вивчення історії України, збереження культурної спадщини	Активізувати увагу та мислення, поставити навчальну проблему	Бесіда за темою уроку. Проблемні питання	Учитель ставить питання, вислуховує всі відповіді; записує (вивішує) тему уроку	Учні відповідають на питання
ОСНОВНА ЧАСТИНА	3. Визначення поняття «фреска» (гра «Конструктор»). Бесіда про фрески Софії Київської	Ознайомити з поняттям фреска, скоморохи, проаналізувати образи фрески «Скоморохи», визначити музичні інструменти	Гра «Конструктор», ілюстрація репродукцій, бесіда-аналіз живопису, робота з підручником	Учитель ставить питання щодо образності та музичного змісту фрески «Скоморохи», ознайомлює учнів із старовинними музичними інструментами	Учні аналізують і відповідають на питання
	4. Слухання 8 частини концертної симфонії для арфи з оркестром «Фрески Софії Київської» В. Кікти. Рухи імітації гри на музичних інструментах	Розвинути навички емоційно-осмисленого та пластичного сприймання, проаналізувати образність, засоби виразності, зрозуміти форму музичного твору	Розповідь. Бесіда. Слухання, аналіз образів, характеру, інструментів, форми музичного твору	Учитель коротко розповідає про твір, композитора, демонструє звучання твору, ставить завдання для пластичного сприймання, аналізує твір разом із учнями	Учні слухають музичний твір, пластично втілюють образ скоморохів, що грають на музичних інструментах, аналізують образи, характер, інструменти, форми музичного твору
	5. Робота над ритмічною вправою «Скоморохи»	Розвинути ритмічне чуття, навички ритмо-пластичного читання нот, навички складання віршів на основі ритму	Читання ритмоскладів із ручними знаками, ритмізація вправи звучними жестами, створення власного тексту для вправи, вокальна імпровізація на основі створеного тексту	Учитель дає завдання, скерує його виконання та злагодженість дій	Учні виконують репродуктивне та творче завдання, прагнуть до злагодженості дій

ОСНОВНА ЧАСТИНА	6. Інструментально-танцювальна композиція «Скомо-рохи» (гра на бубнах і бубонцях, танцювальна імпровізація в парах)	Створити творчу атмосферу для особистісного проникнення в образ, епоху. Розвинути ритмічне чуття, навички гри на елементарних музичних інструментах, творчо-пластичні здібності	Інструментальна ритмічна вправа. Створення композиції-образу	Учитель дає завдання, скеровує його виконання та злагодженість дій	Учні виконують репродуктивне та творче завдання, прагнуть до злагодженості дій
	7. Розучування пісні «Барви рідної землі». О. Вратарьова, О. Злотника.	Розучити перший куплет та приспів пісні. Розвинути музичний слух, вокально-хорові навички (дихання, постава, артикуляція, дикція, інтонація, унісон, ансамбль)	Бесіда, показ пісні, робота з підручником над текстом (читання слів у ритмі пісні), аналіз мелодії, пофразне розучування мелодії (гра «Луна»), показ рукою фраз, руху мелодії, диригування, самоаналіз виконання	Учитель ставить питання щодо розуміння учнями образу пісні (про що малювали?), дає завдання для розучування тексту, розуміння мелодії, її вивчення, скеровує дії учнів на запам'ятовування мелодії, вивчення першого куплету і приспіву	Учні аналізують образ пісні, читають текст у ритмі, слухають та повторюють фрази, показуючи рух мелодії рукою, аналізують якість засвоєння мелодії, виконують перший куплет і приспів акапельно з показом рукою руху мелодії, потім – під фортепіанний супровід з диригуванням
ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА	8-9. Підсумки. Рефлексія	Узагальнити знання, виділити головне. Здійснити рефлексію	Бесіда. Гра. Інтерактивний метод. Робота з опорною схемою	Учитель ставить питання..., організовує гру..., проводить ...	Учні відповідають, самостійно роблять висновки
	10. Оцінювання	Дати об'єктивну оцінку роботі учнів на уроці		Учитель дає якісну характеристику роботі учнів, ставить оцінку в журнал	Дають щоденники
	11. Оголошення домашнього завдання. Вихід під «Орнамент» В. Кікти	Спонукає до самостійної творчої діяльності в галузі мистецтва		Учитель оголошує домашнє завдання	Учні записують у щоденник

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Методика музыкального образования : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Музыка, 2006. 336 с.
  - Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Современные теоретические представления об уроке музыки. Музыкальное искусство и образование. 2013. №1. С. 155–165. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-teoreticheskie-predstavleniya-ob-uroke-muzyki> (дата обращения: 31.07.2020).
  - Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования : учебник. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Прометей, 2013. 432 с.
  - Дахин А. Н. Моделирование компетентности участников открытого общего образования : дисс ... докт. пед. наук. Москва, 2012. URL: <https://www.disserscat.com/content/modelirovanie-kompetentnosti-uchastnikov-otkrytogo-obshchego-obrazovaniya>
  - Замятина Т. А. Современный урок музыки: методика конструирования, сценарии проведения, текстовый контроль : учебно-метод. пособие. Москва : Глобус, 2007. 170 с.
  - Коваль Л. В. Концептуальні засади моделювання уроку в умовах Нової української школи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи : збірник наукових праць / Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 69. С. 101–104. URL: <http://dspace.bdu.org:8080/xmlui/handle/123456789/837>
  - Коннаржевський Ю. А. Аналіз уроку. Харків : Ранок, 2008. 336 с.
  - Львова Ю. Л. Творческа лабораторія учителя. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 1992. 220 с.
  - Масол Л. М. Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво». Київ : Генеза, 2020. 207 с.
  - Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. 3-е изд., стереотип. Москва : КомКнига, 2006. 200 с.
  - Мойсєук Н. Е. Педагогіка : навч. посібник. 5-те вид., доповн. Київ, 2001. 608 с.
  - Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
  - Новиков А. М. Педагогіка : словарь системы основных понятий. Москва : Издательский центр ИЭТ, 2013. 268 с. С. 162
  - Подласый И. П. Педагогіка: 100 вопросов – 100 ответов : учеб. пособие для вузов. Москва : ВЛАДОС-пресс, 2004. 365 с. С. 43].
  - Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высш. шк., 2004. 512 с.
  - Рачина Б. С. Технологии и методика обучения музыке в общеобразовательной школе. Санкт-Петербург : Композитор-Санкт-Петербург, 2007. 543 с.
- References*
- Abdulin, E. B., & Nikolaeva, E. V. (2006). Metodika muzykalnogo obrazovaniia [Methods of musical education]. Moscow: Muzyka.
  - Abdullin, E. B., & Nikolaeva, E. V. (2013). Sovremennye teoreticheskie predstavleniia ob uroke muzyki [Modern theoretical ideas about the lesson of music]. Muzykalnoe Iskustvo i Obrazovanie, 1, 155–165. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-teoreticheskie-predstavleniya-ob-uroke-muzyki>
  - Abdullin, E. B., & Nikolaeva, E. V. (2013). Teoriia muzykalnogo obrazovaniia [Theory of musical education]. (2nd ed.). Moscow: Prometei.
  - Dakhin, A. N. (2012). Modelirovanie kompetentnosti uchastnikov otkrytogo obshchego obrazovaniia [Modeling the competence of participants in open general education]. (Doctoral dissertation, Moscow). Retrieved from <https://www.disserscat.com/content/modelirovanie-kompetentnosti-uchastnikov-otkrytogo-obshchego-obrazovaniya>
  - Zamiatina, T. A. (2007). Sovremennyi urok muzyki: metodika konstruirovaniia, stsensarii provedeniia, tekstovyi kontrol [Modern music lesson: Design techniques, scenarios, text control]. Moscow: Globus.
  - Koval, L. V. (2019). Kontseptualni zasady modeliuvannia uroku v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Conceptual ambush of the model of a lesson in the minds of the New Ukrainian School]. In Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats: Vol. 69 (pp. 101-104). Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. Retrieved from <http://dspace.bdu.org:8080/xmlui/handle/123456789/837>
  - Konarzhievskiy, Yu. A. (2008). Analiz uroku [Analysis lesson]. Kharkiv: Ranok.
  - Lvova, Yu. L. (1992). Tvorcheskaiia laboratoriia uchitelia [Teacher's creative laboratory]. (3rd ed.). Moscow.
  - Masol, L. M. (2020). Metodika vykladannia intehrovannoho kursu «Mystetstvo» [Methodology for the integration of the course «Art»]. Kyiv: Heneza.
  - Mikheev, V. I. (2006). Modelirovanie i metody teorii izmerenii v pedagogike [Modeling and methods of measurement theory in pedagogy]. (3rd ed.). Moscow: KomKniga.
  - Moiseiuk, N. Ye. (2001). Pedahohika [Pedagogy]. (5th ed.). Kyiv.
  - Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school: Conceptual Principles for the Secondary School Reform]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
  - Novikov, A. M. (2013). Pedagogika: slovar sistemy osnovnykh poniatii [Pedagogy: A dictionary of the system of basic concepts]. Moscow: Izdatelskii tsentr IET.
  - Podlasyi, I. P. (2004). Pedagogika: 100 voprosov – 100 otvetov [Pedagogy: 100 questions – 100 answers]. Moscow: VLADOS-pess.
  - Polonskii, V. M. (2004). Slovar po obrazovaniiu i pedagogike [Dictionary of education and pedagogy]. Moscow: Vysshiaia shkola.
  - Rachina, B. S. (2007). Tekhnologii i metodika obucheniiia muzyke v obshcheobrazovatelnoi shkole [Technologies and methods of teaching music in a secondary school]. St. Petersburg: Kompozitor.

Гуминская Оксана Алексеевна, кандидат педагогических наук, доцент Ровенского государственного гуманитарного университета, г. Ровно, Украина, oksana.guminska.music@gmail.com
Моделирование урока музыкального искусства в вербальной форме

В статье рассматривается вопрос моделирования урока музыкального искусства, который может быть представлен в вербальной форме. Предложен взгляд автора на модель урока музыкального искусства и ее элементы, среди которых: тема и целеполагание; ресурсное обеспечение; структура урока; методы, приемы на разных этапах урока; ожидаемые результаты. Предложенные автором элементы позволяют учителю выстраивать собственные модели урока и представлять их в виде плана, или конспекта, или технологической карты. Для примера приведены разработанные автором образцы плана, конспекта, технологической карты одного из уроков в 3-м классе (тема урока: «Фрески Софии Киевской»).

Ключевые слова: урок музыкального искусства, модель урока, план, конспект, технологическая карта.

O.O. Huminska, PhD, Associate Professor, Rivne State University of Humanities, Rivne, Ukraine, oksana.guminska.music@gmail.com

Technology of students' self-expression in the process of collective music-making

Modelling music lesson in verbal form

The article considers the issue of modelling a music lesson that can be presented in a verbal form. The author's offers the model of music lesson and its elements is which include: theme and goal-setting (goal as a super-task, didactic goal, expected results, basic concepts); resource provision (methodical support of the teacher, educational support of the student, musical, handout, multimedia material, Internet platforms); structure of the lesson (didactic, methodical components, type, genre, composition, drama); methods, techniques at the different stages according to the expected results (actualization of knowledge, motivation to learn, formation of knowledge through perception, comprehension, memorization, application, development of interpretation skills, musical-performing and creative skills, interaction skills, mutual learning, generalization skills, synthesis, reflection skills, self-esteem).

Some variants of the content of these elements of the model of music lessons allows teachers to build their own models of lesson in verbal form – in the form of either a plan, or a synopsis, or a technological map.

The author gives the example of developing a model of one of the lessons in the 3rd grade (lesson topic: «Frescoes of St. Sophia Cathedral in Kyiv») according to the current program and textbook of the authors I. Stetsenko & G. Ostapenko and its presentation in verbal form. These samples of the plan, synopsis, technological map allow the music teacher to find out how the model works in action and choose the most appropriate option for the construction of the lesson – depending on the purpose and objectives of each lesson, as well as their own preferences.

The article will be useful for students in preparation for pedagogical practice in school, young teachers and experienced professionals who can use material to implement their own work in the educational process.

Keywords: music lesson, lesson model, plan, synopsis, technological map.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2020 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4\(98\)-20-36](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4(98)-20-36)

УДК 37.091.33: 780.661:642.732.24 : 785 :373.5

Мартинова Валентина Петрівна,

методист, Луганський ОІППО, м. Сєвєродонецьк, Луганська область, Україна, vmartynova_54@ukr.net

НАВЧАННЯ ГРИ НА ДЕРЕВ'ЯНИХ ЛОЖКАХ В АНСАМБЛЯХ ЛОЖКАРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізується питання навчання гри на дерев'яних ложках в ансамблі ложкарів у закладах загальної середньої освіти (у гуртковій роботі). Представлено методику, докладний опис способів і прийомів гри на двох, трьох та чотирьох дерев'яних ложках у фотосупроводі, що дозволяє учителю й керівнику гуртка ложкарів ефективно організувати процес навчання учасників ансамблю, полегшити опанування ними способів і прийомів гри на цих інструментах. Запропоновано вправи і зразки ритмічних партитур для гри на дерев'яних ложках в ансамблі ложкарів та методичний коментар щодо них.

Стисло подаються історичні відомості про застосування дерев'яних ложок у народному музичному виконавстві, класифікація народних та елементарних музичних інструментів.

Ключові слова: дерев'яні ложки, методика навчання гри на ложках, способи та прийоми гри, ансамбль ложкарів, гуртки, заклади загальної середньої освіти.

«Дайте дитині виявити свою дуже і дуже елементарну творчість, і вона в неї буде все більше розвиватися, дайте їй матеріал, розвивайте уявлення дитини, і її творчі сили будуть зміцнюватись».

Софія Русова

Проблема навчання гри на музичних інструментах дітей у контексті музичного виконавства є актуальною і розглядається в різних аспектах. Питання музичного інструментарію українського народу, його особливостей, специфіки гри на народних інструментах у складі оркестру українських народних інструментів, народно-інструментальних ансамблів розглядаються в мистецтвознавстві (В. Белікова, П. Іванов, В. Комаренко, В. Лебедев, В. Рябінін, Г. Хоткевич та ін). Сучасні дослідники висвітлюють історичні та регіональні складові вітчизняного

народно-оркестрового виконавства, а також розглядають творчу діяльність видатних митців у галузі академічного народно-інструментального мистецтва й окремих художніх колективів (П. Іванов, В. Кислинська, Ю. Лошков, О. Трофимчук, В. Цицирєв та ін.).

Розвиток дитячого оркестрового виконавства в Україні є предметом небагатьох досліджень на зрізі мистецтвознавства і музичної педагогіки (В. Лабунець, В. Лапченко, В. Лебедев, Л. Шемет). Дослідники виявили різноманіття форм колективів на базі закладів культури, позашкільних та спеціалізованих навчаль-